

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії та історії держави та права**

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «Теорія держави та права»
обов'язкових компонент освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право (Поліцейські)

Кам'янець-Подільський 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави та права (протокол від 12.08.2024 № 1).

Розробники:

1. Завідувач кафедри теорії та історії держави та права ХНУВС, кандидат історичних наук, доцент Логвиненко І. А.
2. Професор кафедри теорії та історії держави та права ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Лазарєв В. В.

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Гавриленко О. А.
2. Завідувач кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Гудзь Т. І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 6 Загальна кількість годин – 180 Кількість тем – 22	Галузь знань – 08 Право; Спеціальність – 081 Право (Поліцейські); Освітня кваліфікація – бакалавр права Бакалавр	Навчальний курс - 1 Семестр – 1, 2 Види контролю: 1-й семестр – залік; 2-й семестр – захист курсової роботи, екзамен.
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання Лекції – 44 годин Семінарські заняття – 46 годин Самостійна робота – 90 годин Індивідуальна робота: Курсова робота.	заочна форма навчання Навчальним планом не передбачено.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія держави та права» є засвоєння здобувачами вищої освіти основних теоретичних понять та категорій теорії держави та права, розуміння ними сутності таких явищ як держава і право, їхню роль у суспільному житті, закономірності побудови правової держави, формування у них високого рівня правової свідомості та правової культури, вміння тлумачити і правильно застосовувати нормативно-правові акти в практичній діяльності, грамотно оцінювати юридичні факти, засвоювати специфічну фахову термінологію, вільно орієнтуватися в сучасному правовому полі.

Завданнями вивчення дисципліни «Теорія держави та права» є пізнання та засвоєння здобувачами вищої освіти основних понять про державу та право, їх сутність, структуру та призначення у системі державотворення; вироблення компетенцій щодо аналізу та застосування отриманих знань; розвиток у здобувачів вищої освіти навиків самостійної творчої роботи при закріпленні теоретичних знань у ході вивчення дисципліни.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Теорія держави та права» має предметні зв'язки з навчальними дисциплінами: «Конституційне право», «Цивільне право», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Трудове право», «Історія держави та права України», «Історія держави та права зарубіжних країн», «Юридична деонтологія», «Філософія права», «Історія вчень про право», «Історія держави та права», «Правознавство», «Політологія».

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- основи теоретико-правових положень, що стосуються виникнення, становлення, розвитку та функціонування держави та права;
- основи юридичних понять і категорій;
- соціальне призначення, місце і роль Національної поліції України у політичній системі і громадянському суспільстві;
- правові основи тлумачення норм права;
- особливості застосовування правових приписів при виконанні своїх службових повноважень;
- основні принципи законності та правопорядку у суспільстві;
- форми і методи поширення правових знань серед населення;
- форми та порядок надання правової допомоги громадянам;

вміти:

- відтворювати основні поняття та категорії дисципліни;
- використовувати засвоєні знання для правильного формулювання складних юридичних понять і категорій з подальшим їхнім використанням при вивченні галузевих дисциплін;
- тлумачити норми права;
- правильно застосовувати правові приписи при виконанні своїх службових повноважень;
- давати правильну оцінку державно-правовим явищам, розуміти їхнє соціальне призначення, місце і роль у політичній системі і громадянському суспільстві;
- знаходити оптимальні способи поширення правових знань серед населення, формувати у громадян повагу до права і закону;
- опановувати нові знання та здобувати навички відповідно до змінених умов та нестандартних ситуацій
- застосовувати базові наукові методи пізнання у своїй практичній діяльності.

Програмні компетентності:

081 Право (Поліцейські)

Програмні компетентності		
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК.2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
	ЗК.3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності
	ЗК.11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як

		члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
	ЗК.12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми
	ЗК.13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя
	ЗК.14	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності у галузі права (СК)	СК.1	Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві
	СК.3	Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи
	СК.4	Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини
	СК.7	Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право
	СК.12	Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції
	СК.13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ
Програмні результати навчання (РН)	РН.2	Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини
	РН.3	Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел
	РН.5	Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю
	РН.6	Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему
	РН.18	Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та

		принципи функціонування національної правової системи
	РН.19	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів
	РН.20	Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА № 1. Теорія держави та права як наука та навчальна дисципліна.

Предмет теорії держави та права як гуманітарної науки та навчальної дисципліни. Місце теорії держави та права в системі гуманітарних наук та навчальних дисциплін. Теорія держави та права в системі інших юридичних наук та навчальних дисциплін. Зв'язок теорії держави та права та юридичної практики. Методологія теорії держави та права. Прийоми та засоби дослідження у пізнанні державно-правових явищ. Логічні прийоми загальнотеоретичного пізнання держави та права (аналіз, синтез, індукція, дедукція тощо). Функції теорії держави та права. Методологічна, гносеологічна, евристична, онтологічна, прогностична, ідеологічна, політична та інші функції теорії держави та права. Напрямки розвитку науки теорія держави та права.

ТЕМА № 2. Походження держави. Держава. Типологія держав.

Організація влади у первісному суспільстві. Особливості внутрішньої структури первісного суспільства. Специфіка виникнення європейських держав. Особливості виникнення східних держав. Відмінність влади первісного суспільства від публічної влади в державі. Наукові концепції (теорії) виникнення держави. Патріархальна, теологічна, договірна, насилля, психологічна, органічна, історико-матеріалістична тощо. Нетрадиційні теорії походження держави. Іригаційна, криміногенна, космологічна тощо. Загальні тенденції та закономірності виникнення держав. Виникнення права. Відмінність права від соціальних норм первісного ладу. Поняття держави та її основні ознаки. Внутрішня і зовнішня сторони суверенітету як ознаки держави. Національний суверенітет і право націй на самовизначення. Основні теорії розвитку держави. Елітарна, технократична, плюралістичної демократії, конвергенції та ін. Типологія держав. Цивілізаційний та формаційний підходи до типології держави. Особливості держав у межах одного типу. Характеристика особливостей держав рабовласницького, феодального, буржуазного соціалістичного та постсоціалістичного суспільства. Сутність держави та її еволюція у процесі історичного розвитку та функціонування. Держава соціально-демократичної орієнтації.

ТЕМА № 3. Демократична, правова, соціальна держава.

Поняття та основні ознаки правової держави. Принцип розподілу державної влади на виконавчу, законодавчу і судову. Демократична держава.

Демократизація громадського і державного життя. Поняття і роль опозиції в парламенті і громадянському суспільстві. Правова держава. Принцип верховенства права і відповідності йому закону. Взаємна відповідальність держави і людини. Соціальна держава. Державна політика соціальної безпеки. Державна влада і забезпечення соціальної злагоди у суспільстві.

ТЕМА № 4. Форма держави.

Поняття форми держави. Її структура та основні риси. Форми державного устрою. Унітарна держава, її основні ознаки. Автономія в унітарній державі. Особливості України як унітарної держави. Федеративна держава, принципи її утворення та правова основа. Взаємовідношення між федеральними органами державної влади і органами влади суб'єктів федерації. Види федерацій. Конфедерація: поняття та ознаки. Історична доля конфедерації. Співдружність держав (регіональні, економічні, політичні, військові та інші союзи, асоціації, об'єднання тощо), їх відміна від унітарної та федеративної держави. Форма правління. Особливості класифікації форм державного правління. Види монархічних форм правління. Сучасні види монархії. Особливості абсолютних та обмежених монархій. Види республіканських форм правління (управління) (парламентська, президентська, змішана республіка), критерії їх розрізнення. Форма правління в Україні. Державний (політичний) режим: поняття, види. Демократичний політичний режим: поняття, різновиди, основні ознаки. Сутність народовладдя. Основні форми та інститути демократії. Антидемократичний режим: поняття, основні ознаки, різновиди. Тоталітарна та авторитарна форми державного політичного режиму.

ТЕМА № 5. Механізм та функції держави.

Поняття механізму держави. Державні органи, установи, підприємства і організації, їх місце і роль у механізмі держави. Державна служба. Посадові особи: поняття, класифікація. Поняття та класифікація функцій держави. Правові форми здійснення державою своїх функцій. Правотворча, правозастосовна, судова, контрольно-наглядова та установча правові форми діяльності держави.

ТЕМА № 6. Влада. Державна влада. Теорія поділу влади.

Поняття влади. Види влади у суспільстві. Публічна влада. Корпоративна влада. Влада засобів масової інформації. Політична влада. Поняття державної влади. Ознаки державної влади. Співвідношення державної влади і держави.

Теорія поділу влади (поділу влад). Реалізація теорії поділу влади в сучасних державах. Поняття системи «стримувань і противаг». Основні цілі системи «стримувань і противаг».

ТЕМА № 7. Громадянське суспільство.

Поняття громадянського суспільства та його основні ознаки. Умови формування громадянського суспільства. Сутність громадянського суспільства як фундаменту формування правової державності. Взаємодія громадянського

суспільства і держави. Поняття, структура та сутність політичної системи. Місце держави в політичній системі суспільства. Державна влада, політичні партії, комерційні і некомерційні об'єднання громадян, правова основа їх взаємодії.

ТЕМА № 8. Поняття права.

Об'єктивне (позитивне) право та його ознаки. Цінність права. Нормативність, системність, формальна визначеність, вольовий характер, загальна обов'язковість, гарантованість державою. Об'єктивне та суб'єктивне право. Природне та позитивне право. Соціальна справедливість, свобода та їх міра як сутність права. Соціальне призначення та функції права. Загально-соціальні (виховна, інформаційна, орієнтаційна, оцінювальна) та спеціально-соціальні (юридичні) функції права (регулятивні – статична та динамічна, охоронна). Право, політика, економіка. Взаємовплив права і економіки. Правові форми економічних відносин. Роль права у стимулюванні розвитку нових економічних відносин. Взаємовплив права і політики. Право як основа та форма (засіб) здійснення політики держави. Роль політики у визначенні змісту і напрямків правового регулювання. Право та демократія. Правове регулювання форм та інститутів демократії. Роль права у розвитку демократії як засобу здійснення народовладдя. Принципи в праві: поняття та класифікація. Загальноправові та міжгалузеві принципи. Принципи верховенства права в суспільстві і державі. Право та закон, їх співвідношення. Втілення загальнолюдських цінностей в загальноправових принципах права. Роль принципів права у правотворчості, та правозастосуванні. Спадкоємство в праві.

ТЕМА № 9. Норма права.

Поняття норми права та її основні ознаки. Загальний характер та формальна визначеність норми права, загальна обов'язковість, примусовість, невизначеність адресату. Види норм права. Регулятивні і правоохоронні норми права. Дозволяючи (уповноважуючи), зобов'язуючи, забороняючи норми права. Матеріальні й процесуальні норми права: їх взаємозв'язок і відмінність. Класифікація норм права за рівнем їх нормативності: норми-цілі, норми-дефініції, норми-принципи та ін. Колізійні норми. Значення класифікації норм права для їх ефективної реалізації. Структура норми права. Гіпотеза, диспозиція, санкція (прості, складні, абсолютно та відносно визначені). Структура регулятивних та правоохоронних норм права. Способи викладу правових норм у статтях нормативно-правових актів (пряма, посилкова і бланкетна, казуїстична, абстрактна). Співвідношення норми права та статті нормативно-правового акту.

ТЕМА № 10. Джерела права.

Поняття форми (джерела) права та її значення в правовому регулюванні суспільних відносин. Основні історичні форми права: поняття, види. Правовий (судовий, адміністративний) прецедент. Прецеденти Європейського Суду з прав людини та його місце в правовій системі України. Правовий звичай: основні

ознаки та особливості. Нормативно-правові договори: міжнародні, типові, а також інші (господарські, страхування тощо). Правова доктрина (положення юридичної науки, наукові коментарі до текстів законодавства тощо). Поняття правового (юридичного) акту. Види правових актів. Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки. Закон як акт вищої юридичної сили. Класифікація законів в Україні. Конституція держави – основа правової системи суспільства. Закон у вузькому та поширеному сенсах. Співвідношення права та верховенства закону. Система підзаконних нормативно-правових актів. Нормативно-правові акти глави (президента) держави. Правові акти уряду (Кабінету Міністрів України). Юридичні акти міністерств та центральних відомств, їх види та юридична природа. Нормативно-правові акти місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Локальні нормативні акти (підприємств, установ, організацій). Акти Конституційного Суду України, їх юридична природа. Рішення Європейського суду з прав людини. Чинність нормативно-правових актів: у часі (вступ в силу та припинення дії нормативно-правового акту), пряма, зворотня і переживаюча; у просторі (територіальний та між територіальний принципи); чинність нормативно-правових актів за колом осіб.

ТЕМА № 11. Система права та система законодавства.

Поняття і структура правової системи. Система права та правова система, їх співвідношення. Поняття, основні ознаки і структура системи права. Галузь права. Загальна характеристика галузей права в Україні. Інститут права (суміжні інститути права). Предмет і метод правового регулювання як підстави розподілу норм права по галузях. Публічне та приватне право. Матеріальне і процесуальне право. Правовий режим: поняття та види. Правовий режим воєнного стану: порядок введення, припинення та скасування. Органи влади в умовах воєнного стану. Система законодавства: поняття, основні риси та структура. Співвідношення системи права та системи законодавства. Міжнародне право та його пріоритет над національним правом (законодавством) згідно з Конституцією України. Систематизація нормативно-правових актів (законодавства): поняття, принципи, форми. Кодифікація, інкорпорація та облік законодавства. Звід законів, систематичне зібрання законодавства тощо. Кодифікація законодавства в Україні, її головні напрямки та форми.

ТЕМА № 12. Правотворчість.

Поняття і основні ознаки правотворчості (організаційно-методичний аспект, інтелектуальна та вольова сторони, фінансове та матеріальне-технічне забезпечення). Принципи правотворчої діяльності в Україні. Правотворча діяльність. Планування правотворчої діяльності. Підготовка проекту нормативно правового акту. Техніка нормопроєктування. Структура нормативно-правового акта. Вимоги до змісту нормативно-правового акта. Мова та стиль нормативно-правового акта. Розгляд та прийняття (видання) проекту нормативно-правового акта. Доведення нормативно-правового акта до відома населення та набуття ним чинності. Державна реєстрація підзаконних

нормативно-правових актів. Облік нормативно-правових актів. Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів. Дія нормативно-правового акта. Дія нормативно-правового акта у часі. Прямая дія нормативно-правового акта у часі. Зворотна дія нормативно-правового акта у часі. Припинення дії нормативно-правового акта або окремого його структурного елемента. Втрата чинності нормативно-правовим актом або окремим його структурним елементом. Скасування підзаконного нормативно-правового акта або окремого його структурного елемента. Дія нормативно-правового акта в просторі. Дія нормативно-правового акта за колом суб'єктів.

ТЕМА № 13. Правові відносини.

Поняття та основні ознаки правових відносин. Правові відносини як форма існування й реалізації прав та обов'язків. Норми права та правові відносини. Склад (структура) правових відносин. Матеріальні та юридичні аспекти змісту правовідносин. Основні елементи складу правовідносин: суб'єкти, зміст (юридичний, фактичний), об'єкти, юридичні факти. Суб'єктивне право: поняття, ознаки. Правомочність як структурний елемент (вид) суб'єктивного права. Юридичний обов'язок: поняття, ознаки, види. Повноваження. Юридична відповідальність. Суб'єкти правовідносин. Правосуб'єктність фізичних осіб. Правоздатність. Дієздатність. Деліктоздатність. Правосуб'єктність юридичних осіб. Публічні (некомерційні) і приватні (комерційні) юридичні особи. Поняття та ознаки юридичної особи. Об'єднання та соціальні спільності як суб'єкти правових відносин. Держава як суб'єкт правових відносин (адміністративних, цивільних, міжнародних та ін.). Об'єкти правових відносин: поняття та ознаки. Види об'єктів правових відносин: їх поняття та види згідно законодавства України. Особливості правового режиму окремих об'єктів правових відносин (земля, корисні копалини, радіаційні речовини тощо). Юридичні факти: поняття та ознаки. Класифікація юридичних фактів. Види юридичних фактів за правовими наслідками: правостворюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі. Види юридичних фактів за вольовою ознакою: юридичні дії, події, стани. Поняття та види правових презумпцій.

ТЕМА № 14. Тлумачення норм права.

Поняття тлумачення норм права, його основні риси. З'ясування та роз'яснення змісту юридичних норм (їх окремих елементів). Класифікація тлумачення норм права. Види тлумачення юридичних норм за суб'єктом. Офіційне тлумачення юридичних норм та його види (легальне, автентичне). Юридична природа (наслідків) офіційного тлумачення правових норм, його обов'язковість в правозастосуванні. Неофіційне тлумачення норм права, його основні риси та види. Доктринальне тлумачення правових норм та його значення для правозастосування (науково-практичні коментарі, дослідження права: дисертації, статті, монографії тощо). Професійне та побутове тлумачення норм права. Види тлумачення норм права за обсягом: буквальне, поширювальне (розширене) та обмежувальне тлумачення. Їхнє значення для правильного, обґрунтованого та законного прийняття юридичного рішення

(акту). Нормативне та казуальне тлумачення правових норм (за результатом). Засоби тлумачення норм права, поняття та основні риси. Граматичне (філологічне, семантичне, лінгвістичне) тлумачення норм права. Логічне, історичне, телеологічне та наукове тлумачення правових норм. Акти тлумачення права (інтерпретаційні), їх види та юридичні властивості.

ТЕМА № 15. Правовий статус людини і громадянина.

Поняття: людина, особистість, індивід, громадянин. Права людини. Свободи людини. Основні етапи історичного розвитку прав і свобод людини. Система гарантій прав і свобод людини. Юридичні гарантії. Юридичні обов'язки. Поняття правового статусу громадянина. Структура правового статусу громадянина. Правосуб'єктність як елемент правового статусу громадянина. Права і обов'язки як елемент правового статусу громадянина. Свободи як елемент правового статусу громадянина. Законні інтереси як елемент правового статусу громадянина. Юридична відповідальність як елемент правового статусу громадянина. Поняття прав людини. Ознаки прав людини. Види прав людини. Покоління прав людини. Прецеденти Європейського суду з прав людини і їх застосування в Україні. Гендерна рівність. Права дитини. Права і свободи людини за Конституцією України. Роль правоохоронних органів у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи громадян в умовах воєнного стану.

ТЕМА № 16. Правова поведінка та правопорушення.

Поняття та ознаки правомірної поведінки. Співвідношення права та поведінки (вчинку, діяльності). Воля, свідомість, інтелектуальні якості особи та правомірна поведінка. Особливості структури (складу) правомірної поведінки. Об'єктивна та суб'єктивна сторони правомірної поведінки. Мотивація правомірної поведінки. Типи правомірної поведінки. Позитивна відповідальність. Маргінальна та конформістська поведінка, умови та причини їх існування у сучасному суспільстві. Визначення та ознаки правопорушення. Склад правопорушення. Суб'єкт правопорушення та його особливості у різних галузях (інститутах) права. Об'єктивна сторона правопорушення, її ознаки. Причинний зв'язок між правопорушенням та його наслідками. Суб'єктивна сторона правопорушення: вина, її форми - навмисність та необережність. Правомірне заподіяння шкоди. Причини та природа правопорушень. Причини злочинності, її основні форми. Методи та форми боротьби зі злочинністю в Україні. Антикорупційне законодавство. Протидія корупції. Корупція як негативне соціально-правове явище. Транснаціональна корупція.

ТЕМА № 17. Юридична відповідальність.

Поняття та ознаки юридичної відповідальності. (Нормативні та фактичні підстави, правозастосовний акт). Види, функції та принципи юридичної відповідальності за законодавством України. Виключення, обмеження та звільнення від юридичної відповідальності. Юридична відповідальність та права людини. Презумпція невинуватості як гарантія прав людини та

громадянина.

ТЕМА № 18. Реалізація права.

Поняття та основні ознаки реалізації права. Форми безпосередньої реалізації права: використання, виконання, дотримання. Застосування юридичних норм як правова форма діяльності держави: поняття, ознаки. Застосування права як виду індивідуального (піднормативного) регулювання. Підстави застосування юридичних норм. Правозастосовний процес та його основні стадії. Правова оцінка та кваліфікація фактичних обставин. Основні вимоги правильного застосування норм права. Достовірність та точність норми права, що застосовується. Акт застосування права: поняття і ознаки. Види актів застосування права за юридичними наслідками, за формою зовнішнього прояву (письмовий, усний, конклюдентний). Відмінність актів застосування права від нормативно-правових актів. Правозастосовна техніка. Особливості та основні вимоги до правозастосовної техніки. Юридична термінологія та принципи її використання в правозастосовній діяльності. Прогалини у праві. Аналогія закону, аналогія права та субсидіарне застосування. Шляхи подолання та усунення прогалин у праві.

ТЕМА № 19. Правова свідомість і правова культура.

Поняття та основні риси правової свідомості. Структура правової свідомості та її елементи. Функції правосвідомості. Види правової свідомості: теоретична, професійна, побутова. Вплив правосвідомості на законотворчу та правозастосовальну діяльність. Деформація правосвідомості (правовий нігілізм, правовий ідеалізм). Витоки та причини правового нігілізму. Напрямки, засоби та форми його подолання в Україні. Правова культура: її сутність та основні риси. Роль правової культури у формуванні громадянського суспільства та правової держави. Правова культура у законодавчій та правозастосовчій діяльності. Правова культура посадової особи та громадянина. Співвідношення правової та політичної культури. Професійна правова культура: особливості та основні вимоги. Поняття правового виховання та його механізми.

ТЕМА № 20. Законність, правопорядок і дисципліна.

Поняття та соціальна сутність законності. Законність як принцип життя громадянського суспільства. Режим законності у правовій державі. Основні принципи та вимоги законності. Законність та дисципліна. Поняття гарантій законності. Система гарантій законності. Соціальні та ідеологічні гарантії законності. Юридичні гарантії законності: поняття та їх класифікація. Конституційне забезпечення законності. Гарантії законності в умовах воєнного стану. Поняття та значення правопорядку в демократичній державі. Суспільний та правовий порядок: загальне та особливе. Співвідношення правопорядку з законністю та демократією. Основні напрямки із забезпечення законності і правопорядку в Україні. Шляхи та заходи зміцнення законності та правопорядку. Теорія законності та юридична практика.

ТЕМА № 21. Юридичний процес.

Генетичні та логічні витоки теорії юридичного процесу як комплексної системи. Конституційні основи співвідношення традиційних (кримінальний, цивільний, адміністративний) та нетрадиційних (установчий, правотворчий, правозастосовчий, судовий, контрольний тощо) юридичних процесів в правовій системі України. Процесуальна форма як специфічна юридична конструкція. Процесуальні впровадження та їх склад. Поняття та основні різновиди стадій юридичного процесу. Процесуальний режим, його основні структурні елементи. Принципи юридичного процесу, основні засоби їх реалізації. Процесуальне право в системі права України. Норми процесуального права, їх особливості та структура. Процесуальні документи; система, структура та функції. Процесуальні правовідносини: склад та їх співвідношення з матеріальними.

ТЕМА № 22. Правова система суспільства.

Система романо-германського права та її структура. Приватне і публічне право. Особливості норм романо-германського права. Система форм (джерел) права у країнах романо-германської правової сім'ї. Закон в системі джерел континентального права. Роль судової практики у країнах романо-германської правової сім'ї. Правова доктрина. Загальні принципи права. Звичай: його роль та взаємодія з іншими джерелами права. Особливий характер соціалістичного права. Англосаксонська (англо-американська) сім'я правових систем. Система форм (джерел) англійського права. Судовий прецедент, його ознаки і співвідношення з іншими формами права. Структура судового прецеденту. Ratio decidendi (підстава для вирішення). Obiter dictum (висловлення). Делеговане законодавство. Правовий звичай. Правова доктрина. Юридична термінологія англійського права. Розвиток і функціонування права США. Роль Верховного Суду США в американській правовій системі. Загальні та особливі риси англійської та американської правових систем. Загальна характеристика інших країн англо-американської правової сім'ї. Загальна характеристика релігійних правових систем. Мусульманська правова система. Особливості виникнення та розвитку мусульманського права. Шаріат. Сунітські та шіїтські школи мусульманського права. Особливості норм мусульманського права. Система форм (джерел) мусульманського права. Коран, сунна, іджма, кийяс. Релігійно-правова доктрина. Судове право і закон. Структура мусульманського права. Тенденції розвитку мусульманського права у сучасних правових системах. Індуське право. Юдейське право. Змішані правові системи. Вплив процесів колонізації на формування національних правових систем. Процеси глобалізації, їх вплив на розвиток правових систем сучасності. Напрямки і засоби зближення та взаємовпливу правових систем.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Теорія держави та права як наука та навчальна дисципліна	8	2	2	-	-	4	залік
Тема № 2. Походження держави. Держава. Типологія держав.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 3. Демократична, правова, соціальна держава	8	2	2	-	-	4	
Тема № 4. Форма держави	10	2	2	-	-	6	
Тема № 5. Механізм та функції держави	10	2	2	-	-	6	
Тема № 6. Влада. Державна влада. Теорія поділу влади.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 7. Громадянське суспільство.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 8. Поняття права.	10	2	2	-	-	6	
Тема № 9. Норма права.	10	2	2	-	-	6	
Тема № 10. Джерела права.	10	2	2	-	-	6	
Всього за семестр № 1	90	20	20	-	-	50	
Семестр № 2							
Тема № 11. Система права та система законодавства.	8	2	2	-	-	4	екзамен
Тема № 12. Правотворчість.	6	2	2	-	-	2	
Тема № 13. Правовідносини.	6	2	2	-	-	2	
Тема № 14. Тлумачення норм права.	6	2	2	-	-	2	
Тема № 15. Правовий статус людини і громадянина.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 16. Правова поведінка та правопорушення.	12	2	4	-	-	6	
Тема № 17. Юридична відповідальність.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 18. Реалізація норм права.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 19. Правосвідомість і правова культура.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 20. Законність, правопорядок і дисципліна.	8	2	2	-	-	4	
Тема № 21. Юридичний процес.	6	2	2	-	-	2	
Тема № 22. Правова система	6	2	2	-	-	2	

суспільства.							
Всього за семестр № 2	90	24	26	-	-	40	
Всього за навчальний рік:	180	44	46	-	-	90	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Навчальним планом не передбачено.

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни			Література:
Тема № 1: Теорія держави та права як наука та навчальна дисципліна			Основна: 39-43 Додаткова: 22, 28, 49
	1. Система юридичних наук. 2. Значення теорії держави та права для юридичних наук.		
Тема № 2: Походження держави. Держава. Типологія держав.			Основна: 39-43 Додаткова: 7, 14, 22, 28, 45, 49
	1. Основні теорії виникнення та розвитку держави. 2. Цивілізаційний та формаційний підходи до типології держави. 3. Сутність держави та її еволюція у процесі історичного розвитку та функціонування.		
Тема № 3: Демократична, правова, соціальна держава			Основна: 39-43 Додаткова: 2, 12, 22, 24, 28, 32, 49
	1. Україна як соціальна держава. 2. Державна політика соціальної безпеки. 3. Державна влада і забезпечення соціальної злагоди у суспільстві.		
Тема №4: Форма держави			Основна: 39-43 Додаткова: 14, 22, 28, 41, 49, 53
	1. Форма сучасних розвинених держав. 2. Характеристика України з точки зору форми держави. 3. Проблеми класифікації форм державного правління. 4. Види та особливості унітарних та федеративних держав. Правовий статус суб'єктів федерації. 5. Форми державного режиму сучасного світу.		
Тема № 5: Механізм та функції держави			Основна: 39-43 Додаткова: 22, 26, 28, 34, 49,
	1. Поняття механізму держави. 2. Правові форми здійснення державою своїх функцій. 3. Співвідношення системи державних органів та органів місцевого самоврядування в Україні. 4. Види функцій держави.		
Тема № 6: Влада. Державна влада. Теорія поділу влади.			Основна: 39-43 Додаткова: 4, 22, 28, 35, 37, 49
	1. Співвідношення державної влади з іншими видами влади у суспільстві. 2. Теорія поділу влади: виникнення сутність та розвиток. 3. Втілення системи «стримувань і противаг» в чинному законодавстві України.		
Тема № 7: Громадянське суспільство			Основна: 39-43 Додаткова: 22, 23, 40, 47, 49
	1. Держава як суб'єкт політичної системи. 2. Поняття, види та функції політичних партій.		

	<ul style="list-style-type: none"> 3. Поняття та види громадських об'єднань. 4. Розвиток громадянського суспільства в незалежній Україні. 	
	Тема № 8: Поняття права	Основна: 39-43
	<ul style="list-style-type: none"> 1. Наукові концепції праворозуміння. 2. Взаємодія та взаємний вплив права, політики, економіки. 3. Система принципів права в Україні. 	Додаткова: 22, 28, 49
	Тема № 9: Норма права	Основна: 39-43
	<ul style="list-style-type: none"> 1. Структура норми права. 2. Види структурних елементів норми права. 3. Види норм права. 4. Особливості відображення структури норм права у статтях нормативно-правових актів. 	Додаткова: 1, 8, 22, 28, 49, 52
	Тема № 10: Джерела права	Основна: 39-43
	<ul style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правовий договір як джерело права. 2. Джерела континентального права. 3. Основні форми права англо-саксонської правової сім'ї. 4. Сучасна тенденція запозичення джерел з різних правових систем. 	Додаткова: 22, 28, 33, 36, 49, 56
	Тема № 11: Система права та система законодавства	Основна: 39-43
	<ul style="list-style-type: none"> 1. Співвідношення системи права з правовою системою. 2. Загальна характеристика галузей права України. 3. Критерії розподілу галузей права. 4. Введення воєнного стану: заборони та обмеження. 5. Правові наслідки та обмеження в умовах воєнного стану. 	Додаткова: 10, 22, 25, 28, 41, 49
	Тема № 12: Правотворчість	Основна: 39-43
	<ul style="list-style-type: none"> 1. Суб'єкти правотворчості. 2. Принципи правотворчості діяльності в Україні. 3. Правотворчий процес в Україні. 4. Техніка нормопроєктування. 	Додаткова: 19, 22, 28, 31, 39, 49
	Тема № 13: Правовідносини	Основна: 39-43
	<ul style="list-style-type: none"> 1. Склад правових відносин. 2. Класифікація правових відносин. 3. Поняття та елементи правосуб'єктності. 4. Суб'єкт права та суб'єкт правовідносин: співвідношення понять. 5. Класифікація суб'єктів правовідносин. 6. Види юридичних фактів. 	Додаткова: 13, 20, 22, 28, 39, 49
	Тема № 14: Тлумачення норм права	Основна: 39-43
	<ul style="list-style-type: none"> 1. Офіційне тлумачення норм права в Україні. 2. Повноваження Конституційного суду України. 3. Види інтерпретаційних актів. 4. Інтерпретаційно-правова норма. 	Додаткова: 5, 22, 28, 30, 49
	Тема № 15: Правовий статус людини і громадянина	Основна: 39-43
	<ul style="list-style-type: none"> 1. Права людини і громадянина під час дії воєнного стану. 2. Види правового статусу. 3. Діяльність Національної поліції щодо забезпечення реалізації прав, свобод і обов'язків особи в Україні. 4. Види правового статусу особи. 5. Національні (внутрішньодержавні) гарантії прав і свобод людини і громадянина. 	Додаткова: 9, 11, 17, 22, 28, 49, 54, 58
	Тема № 16: Правова поведінка та правопорушення	Основна: 39-43

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мотивація правомірної поведінки. 2. Види правопорушень. 3. Поняття та види причин правопорушень. 4. Шляхи усунення причин правопорушень. 5. Світові та українські тенденції злочинності. 	Додаткова: 3, 22, 28, 29, 38, 42, 46, 49
	Тема № 17: Юридична відповідальність	Основна: 39-43 Додаткова: 6, 18, 21, 22, 28, 49
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Юридична відповідальність: її співвідношення із заходами державного примусу. 2. Значення юридичної відповідальності для забезпечення законності та правопорядку. 3. Позитивна відповідальність. 4. Підстави виключення, обмеження та звільнення від юридичної відповідальності за законодавством України. 5. Презумпція невинуватості як гарантія прав людини та громадянина. 6. Особливості відповідальності працівників Національної поліції України. 	
	Тема № 18: Реалізація норм права	Основна: 39-43 Додаткова: 1, 22, 28, 43, 49
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Форми реалізації норм права. 2. Суб'єкти правозастосовної діяльності. 3. Особливості застосування норм права у Національній поліції України. 4. Співвідношення актів застосування норм права з нормативно-правовими актами. 5. Шляхи подолання прогалин у праві. 6. Співвідношення понять «прогалина» та «колізія» у законодавстві. 	
	Тема № 19: Правова свідомість і правова культура	Основна: 39-43 Додаткова: 3, 16, 17, 22, 28, 38, 48, 49
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Роль правосвідомості у суспільному житті. 2. Деформації правової свідомості в Україні. 3. Причини деформацій правової свідомості в Україні. 4. Розвиток правової культури в Україні. 5. Співвідношення правової та політичної культури. 6. Правове інформування в Україні. 	
	Тема № 20: Законність, правопорядок і дисципліна	Основна: 39-43 Додаткова: 3, 9, 11, 17, 22, 28, 46, 49
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зміст категорії «законність». 2. Принципи законності. 3. Законність та доцільність. 	
	Тема № 21: Юридичний процес	Основна: 39-43 Додаткова: 22, 28, 44, 49,
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Система процесуального права та процесуального законодавства. 2. Особливості норм процесуального права. 3. Співвідношення матеріального та процесуального права. 	
	Тема № 22: Правова система суспільства	Основна: 39-43 Додаткова: 15, 22, 28, 49,
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Елементи правової системи. 2. Характеристика правової системи України. 3. Правовий прецедент як джерело права України. 4. Джерела права основних правових систем світу. 5. Зближення правових систем. 	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

Навчальним планом не передбачено

5.1.2. Теми курсових робіт

1. Виникнення права
2. Поняття держави, її основні ознаки
3. Форма держави, її поняття, структура
4. Форма державного устрою
5. Форма державного правління
6. Форма державного (політичного) режиму
7. Механізм держави, його поняття, структура
8. Поняття та класифікація функцій держави
9. Демократична держава: поняття, ознаки
10. Державний суверенітет: поняття, ознаки
11. Поняття громадянського суспільства, його основні ознаки
12. Правовий статус людини та громадянина: поняття, структура
13. Права людини
14. Права людини в умовах дії правового режиму воєнного стану
15. Поняття та основні ознаки правової держави
16. Право в системі регулювання суспільних відносин
17. Поняття норми права, її основні ознаки та критерії класифікації
18. Правотворчий процес, його стадії
19. Поняття та види форм (джерел) права
20. Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки
21. Система права: поняття, структура
22. Правова система: поняття, структура
23. Зловживання правом: поняття, ознаки, види.
24. Правовий режим воєнного стану: загальнотеоретична характеристика
25. Систематизація законодавства
26. Поняття та основні ознаки правових відносин
27. Юридичні факти: поняття, види
28. Застосування юридичних норм
29. Інтерпретаційно-правова діяльність
30. Правове регулювання: поняття, мета, види, засоби, типи
31. Правопорушення: поняття, ознаки, види
32. Склад правопорушення: поняття, структура
33. Поняття та ознаки юридичної відповідальності, її основні види
34. Правосвідомість і правова культура
35. Правомірна поведінка

5.1.3. Теми наукових робіт

1. Вертикальна структура законодавства України.

2. Держава, засоби масової інформації і право.
3. Державний службовець: поняття, види.
4. Ефективність актів застосування норм права.
5. Законність та дисципліна.
6. Законність та доцільність.
7. Законність та політичний режим.
8. Законність у законотворчій діяльності.
9. Засоби формування правової культури в Україні.
10. Застосування права - особлива форма його реалізації.
11. Конституційні засади правотворення в Україні.
12. Конституційні засади формування правової держави в Україні.
13. Конфедерація – суперечливість наукових підходів.
14. Критерії утворення галузей права.
15. Мусульманська правова система, її загальна характеристика.
16. Основні риси та особливості нормативно-правової сім'ї (романо-германської).
17. Основні риси та особливості прецедентної (англо-саксонської) правової сім'ї.
18. Основні сучасні концепції держави.
19. Перспективи формування громадянського суспільства в Україні.
20. Поняття правосуб'єктності.
21. Походження і розвиток теорії правової держави: історія і сучасність.
22. Правова природа актів Конституційного Суду України.
23. Правове виховання: поняття, принципи, засоби.
24. Принципи права України.
25. Проблема спадкоємності в праві.
26. Професійна правосвідомість та правова культура.
27. Тлумачення норм законодавства Конституційним Судом України.
28. Унітарні особливості державного устрою України.
29. Юридичні гарантії законності в Українській державі.
30. Юридичні колізії і способи їх вирішення.

6. Методи навчання

Формування знань, вмінь та навичок забезпечується поєднанням лекційних та семінарських занять з виконанням завдань для самостійної підготовки. При цьому на проведення лекцій відводиться 16 годин, на проведення семінарських занять 14 години, та на самостійну роботу здобувачів вищої освіти 30 годин навчального часу.

Метою лекційного курсу «Основи правових знань: теорія держави та права» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з основними поняттями, якими оперує юридична наука, розкриття змісту понятійно-категоріального апарату теорії держави та права з метою підготовки професіоналів, які мають високий рівень правосвідомості та правової культури, які в наступній діяльності

зможуть володіти необхідними знаннями і практичними навичками для вирішення конкретних питань, пов'язаних з юриспруденцією; здібних самостійно і грамотно орієнтуватись у сучасних трудових відносинах, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції.

На семінарських заняттях з дисципліни використовуються методи навчання: коротке пояснення, аналізу, тренування здобувачів вищої освіти для придбання ними навичок у правильному формулюванні складних юридичних понять і категорій.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення лекційного матеріалу, навчальну літературу згідно з переліком, що додається до навчальної програми дисципліни; складання та опанування словника основних понять та категорій за кожною темою; складання опорного конспекту питань для обговорення на семінарському занятті з розробкою відповідних схем; виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, що передбачає опрацювання систематичного каталогу бібліотеки та репозитарію ХНУВС; роботу з джерелами та науковою літературою; роботу над підготовкою змісту рефератів до кожної теми.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен)

1. Наука «теорія держави та права», її предмет, методологія пізнання, функції, місце в системі юридичних наук.
2. Первісний лад: структура, організація соціальної влади.
3. Основні теорії виникнення держави.
4. Поняття держави, її основні ознаки.
5. Влада, її поняття, види у суспільстві. Державна влада: поняття, ознаки, співвідношення державної влади і держави.
6. Сутність держави.
7. Тип держави. Формаційний та цивілізаційний підходи до його визначення.
8. Функції держави: поняття, види, правові форми здійснення.
9. Поняття і ознаки громадянського суспільства. Співвідношення громадянського суспільства і держави.
10. Політична система суспільства: поняття, структура.
11. Держава у політичній системі суспільства, її взаємодія з політичними партіями та іншими об'єднаннями громадян.
12. Поняття державного суверенітету, його співвідношення з суверенітетом народу і суверенітетом нації. Україна як суверенна держава.
13. Поняття та ознаки демократичної держави. Україна як демократична держава.
14. Форми демократії. Референдум в Україні: поняття, види, юридична природа.
15. Поняття та ознаки соціальної держави. Україна як соціальна

держава.

16. Поняття та ознаки правової держави. Україна як правова держава.

17. Форма держави: поняття, структура. Форма державного правління: поняття, види.

18. Республіка як форма державного правління: поняття, види. Особливості республіканського правління в Україні.

19. Форма державного устрою: поняття, види. Державний устрій України.

20. Унітарна і федеративна держава: поняття, ознаки, види.

21. Поняття та основні види державного (політичного) режиму. Політичний режим в Україні.

22. Механізм держави: поняття, ознаки, структура.

23. Орган держави: поняття, ознаки, компетенція. Класифікація державних органів.

24. Державні органи, передбачені Конституцією України.

25. Державне управління: поняття, суб'єкти.

26. Місцеве самоврядування в Україні: поняття, суб'єкти.

27. Державна служба: поняття, ознаки, види.

28. Державний контроль: поняття, основні види.

29. Поняття та основні види державного примусу.

30. Теорія розподілу влад, її реалізація в сучасних країнах світу.

31. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

32. Система «стримувань та противаг»: поняття, основні цілі, втілення в Україні відповідно до положень її Основного Закону

33. Соціальні норми у первісному ладі. Виникнення права.

34. Поняття об'єктивного і суб'єктивного права, їх співвідношення .

35. Основні правомірні способи захисту суб'єктивних прав.

36. Основні теорії права та сучасні підходи до праворозуміння.

37. Функції права: поняття, види.

38. Соціальна цінність права. Співвідношення права і закону.

39. Принципи права: поняття, види, значення в юридичній діяльності.

40. Принцип верховенства права.

41. Співвідношення національного і міжнародного права.

42. Право і політика. Правова політика.

43. Право і економіка.

44. Права людини: поняття, ознаки, види. Теорія трьох поколінь прав людини.

45. Права і свободи громадян в умовах воєнного стану.

46. Гарантії прав, свобод людини та громадянина: поняття, види.

47. Правовий статус громадянина : поняття, структура, види.

48. Законний інтерес як правова категорія: поняття, види, співвідношення з суб'єктивними правами та юридичними обов'язками.

49. Поняття правової системи суспільства. Основні типи правових систем світу, їх загальна характеристика. Місце правової системи України в

типології правових систем.

50. Система права: поняття, структура. Поняття галузі та інституту права. Критерії(підстави) розподілу норм права по галузям права.

51. Публічне і приватне право.

52. Правовий режим: поняття та види.

53. Система законодавства: поняття, структура. Співвідношення системи законодавства і системи права.

54. Вертикальна структура системи законодавства України.

55. Поняття і форми систематизації законодавства.

56. Соціальні норми: поняття, види.

57. Співвідношення норм права і норм моралі.

58. Значення норм моралі для правотворчості та реалізації права.

59. Право і технічні норми.

60. Право і корпоративні норми.

61. Право і релігійні норми.

62. Норми права: поняття, ознаки.

63. Структура норми права. Види структурних елементів норм права.

64. Види норм права за рівнем правового регулювання та юридичною силою .

65. Види норм права за методом правового регулювання та характером диспозиції.

66. Види норм права за функцією в правовому регулюванні, дією в часі, на коло суб'єктів, сферою територіальної дії.

67. Спеціалізовані норми права, їх види.

68. Способи викладення норм права в статтях нормативно-правових актів.

69. Норма права і стаття закону, їх співвідношення.

70. Поняття правотворчості, її функції та основні принципи. Співвідношення понять «правотворчість» і «правоутворення».

71. Стадії та види правотворчості.

72. Оприлюднення актів парламенту, глави держави, уряду в Україні та строки набрання ними чинності.

73. Нормативно-правовий акт: поняття, ознаки. Поняття юридичної сили нормативно-правового акту, їх види за юридичною силою.

74. Закон: поняття, ознаки, види.

75. Конституція: поняття, сутність, види. Конституція України.

76. Підзаконні нормативно-правові акти: поняття, класифікація.

77. Дія нормативно-правових актів у часі.

78. Дія нормативно-правових актів у просторі та щодо кола осіб.

79. Поняття «законодавство». Тлумачення терміна «законодавство» Конституційним Судом України.

80. Юридична колізія: поняття, види, способи вирішення. Колізійні норми права.

81. Укази Президента України, їх види, юридична сила. Інститут контрасигнації.

82. Підзаконні нормативні акти місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні.
83. Відомчі та локальні нормативні акти.
84. Тлумачення норм права: поняття, причини, мета, способи.
85. Буквальне, розширювальне, обмежувальне тлумачення норм права.
86. Офіційне та неофіційне тлумачення норм права: поняття, види.
87. Акти офіційного тлумачення норм права: поняття, види.
88. Форми (джерела) права: поняття та види. Багатозначність терміна «джерело права».
89. Нормативно-правовий договір як джерело права. Міжнародно-правові договори: поняття, види, місце в системі законодавства України.
90. Судовий прецедент як джерело права. Прецеденти Європейського суду з прав людини, їх значення для правової системи України.
91. Поняття реалізації норм права. Поняття та основні форми безпосередньої реалізації норм права.
92. Застосування норм права: поняття, ознаки.
93. Основні стадії застосування норм права.
94. Акт застосування норм права: поняття, ознаки, види.
95. Співвідношення нормативно-правового акту, акту тлумачення і акту застосування норм права.
96. Прогалини у праві: поняття, засоби їх подолання.
97. Правовідносини: поняття, основні ознаки, види.
98. Взаємозв'язок норми права і правового відношення.
99. Склад (структура) правовідносин.
100. Суб'єктивні права та юридичні обов'язки: поняття, структура.
101. Суб'єкти правовідносин, їх види. Держава як суб'єкт правовідносин.
102. Юридична особа: поняття, ознаки, види.
103. Правосуб'єктність фізичних і юридичних осіб: поняття, склад.
104. Поняття та види об'єктів правовідносин.
105. Юридичні факти: поняття і класифікація. Фактичний склад.
106. Правомірна поведінка: поняття, ознаки, види.
107. Правопорушення: поняття, ознаки, види.
108. Зловживання правом: поняття, ознаки, види.
109. Склад правопорушення: поняття, структура.
110. Юридична відповідальність: поняття, ознаки.
111. Види і принципи юридичної відповідальності.
112. Співвідношення суб'єкта правопорушення та суб'єкта юридичної відповідальності.
113. Правосвідомість: поняття, ознаки, структура, види.
114. Роль правосвідомості в правотворчості і реалізації права.
115. Правова культура особи і суспільства: поняття, структура.
116. Деформація правосвідомості: поняття, основні види. Правовий нігілізм.
117. Поняття законності та правопорядку, їх співвідношення.
118. Поняття, види, способи і типи правового регулювання.

119. Механізм правового регулювання, його елементи і стадії.
 120. Юридична техніка: поняття, структура.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання є залік; тести; есе; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські); самостійна робота (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, підготовка наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\frac{\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)}}{\text{Результат навчальних занять за семестр}} \cdot \frac{\text{Результат самостійної роботи за семестр}}{10} = *$$

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку

роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

*Підсумкові бали
навчальної
дисципліни*

*Загальна кількість балів
(перед підсумковим
контролем)*

*Кількість балів за
підсумковим контролем*

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

*Підсумкові бали
навчальної дисципліни*

*Підсумкові
бали за поточний
семестр*

*Підсумкові
бали за попередній
семестр*

2

У цьому розділі також повинні бути розроблені чіткі критерії оцінювання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю (*робота на семінарських заняттях, самостійна робота, виконання індивідуальних творчих завдань*) та підсумкового контролю. Кафедра визначає вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної роботи. Наприклад:

Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати конспект за темою самостійної роботи, виконати домашнє завдання, вести конспекти першоджерел та	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

	робочих зошитів, підготувати наукові роботи, публікації, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше	
--	--	--

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані якості виконання більшості з них оцінена числом балів, близьким до максимального, робота з двома-трьома незначними помилками
80-84			
75-79		C	«Добре» - теоретичний зміст курсу засвоєний ЦІЛКОМ, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані якості виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі вати завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією-двома значними помилками
70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не носять істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчати навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
65-69			
60-64		E	«Достатньо» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи несформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якості виконання деяких з них: оцінена числом балів, близьким до мінімального, роботам що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички

21-40			роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1-20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
2. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради України; Акт від 24.08.1991 р. № 1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
3. Декларація про державний суверенітет України : Декларація від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
6. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
7. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
8. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Указ Президента України від 03.10.1992 р. № 493/92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п#Text>
9. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
10. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
11. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

12. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
13. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
14. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 24.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
15. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
16. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
17. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
18. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
19. Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 13.12.2022 р. № 2827-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>.
20. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
21. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
22. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.
23. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2011 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
24. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
25. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text>.
26. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України від 10.06.1997 р. № 503/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text>.
27. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
28. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.
29. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.
30. Про приєднання України до Статуту Ради Європи : Закон України від 31.10.1995 р. № 398/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/95->

[%D0%B2%D1%80#Text.](#)

31. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

32. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів №№ 2,4,7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

33. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>.

34. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 Р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

35. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text>

36. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

37. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

38. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

39. [Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.](#)

40. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.](#)

41. [Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права : навчальний посібник. Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т, 2021. 193 с.](#)

42. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.](#)

43. [Бурдін М. Ю., Логвиненко І. А., Лазарєв В. В. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.](#)

Додаткова:

1. [Атаманова Н. Проблемні питання застосування норм права. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 164–169.](#)

2. [Бандура С. І. Соціальна держава як результат ефективної соціальної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 12. С. 92–95.](#)

3. [Барабаш О. О. Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правомірної поведінки. Форум права. 2018. № 3. С. 6-12.](#)

4. [Бичков І. Г. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 224–229.](#)

5. [Білоус О. Тлумачення норм права: поняття та сутність. National law journal: theory and practice. 2020. № 5. С. 46–53.](#)

6. [Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 4. С. 161-168.](#)
7. [Богів Я. С. До питання про сутність суверенітету: теоретико-правовий аспект. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2018. № 2\(18\). С. 1-16.](#)
8. [Боняк В. О. Поняття «норма права» в сучасній правничій науці. Право і суспільство. 2018. № 3. Ч. 1. С. 15–18.](#)
9. [Бражник В. О., Сидоренко Д. А. До питання обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 9\(3\). С. 10–14.](#)
10. [Вакарюк Л. В. Поняття та сутність правового режим. Публічне право. 2018. № 1\(29\). С. 223-229.](#)
11. [Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини : зміст, функції та рамки обмеження. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах : проблеми теорії та нормативно-правової регламентації : колективна монографія / Національний університет "Одеська юридична академія". Львів; Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45–66.](#)
12. [Вовк П. Правова держава : вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. Юридичний вісник. 2020. № 1. С. 19–23.](#)
13. [Волкова І. Види юридичних фактів-станів. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 114-118.](#)
14. [Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави : теоретико-правовий аналіз. Регіональні студії. 2017. Вип. 10. С. 13-17.](#)
15. [Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу : навчальний посібник. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с.](#)
16. [Гончаров А. В., Гончаров М. В. Розвиток правової свідомості студентів юридичного профілю. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. №81. Т. 1. С. 16-19.](#)
17. [Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. Інформація і право. 2020. № 2\(33\). С. 9–22.](#)
18. [Загребельна Н. Юридична відповідальність з позиції справедливості та дієвості: сучасні реалії та поняття. Political and Legal Studies. 2022. Vol. 1. Issue 4. С. 63-73.](#)
19. [Загуменна Ю. О., Лазарєв В. В., Сидоренко А. Ю. Відомча нормотворчість в Україні : досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с.](#)
20. [Заставська Л. П., Терещенко Л. О. Проблематика об'єкта правовідносин у системі правових категорій. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. 2019. Т. 1. № 85. С. 31-37.](#)
21. [Зелена І. Поняття інституту юридичної відповідальності у приватному праві. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. С. 176-181.](#)

22. [Кельман М. С., Стратонов В. М. Загальна теорія права : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с.](#)
23. [Кононенко В. В., Лапшин С. А. Громадянське суспільство та держава : співвідношення в публічному управлінні. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2020. № 8. URL: \[http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/3.pdf\]\(http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/3.pdf\).](#)
24. [Кононенко Ю. С., Джолос С. В. Демократія: критичний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 81. Т. 1. С. 32-39.](#)
25. [Котик Г. В. Поняття та види систематизації законодавства. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. Вип. 32. С. 14-18.](#)
26. [Кравцова З. С. Співвідношення понять «механізм держави» та «механізм здійснення державної влади» : конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 91-94.](#)
27. [Кравчук С. Й. Взаємодія правової і політичної систем в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. №81. Т. 1. С. 47-52.](#)
28. [Кравчук С. Й. Основи теорії держави і права : навч. посібник. Київ : Видавничий дім "Кондор", 2018. 192 с.](#)
29. [Лазарєв В. В. Концепції розуміння сутності категорії «зловживання правом». *Право і безпека*. 2023. № 1\(88\). С. 179–189. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.16>.](#)
30. [Лазарєв В. В. Тлумачення юридичної термінології Конституційним Судом України. *Право і безпека*. 2020. № 79\(4\). С. 116–121.](#)
31. [Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 225–231.](#)
32. [Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Подоляка С. А. Правова держава : історія, теорія, методологія : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 348 с.](#)
33. [Макаренко Л. П. Співвідношення понять «джерело прав» та «форма права» : теоретико-понятійний аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 28–30.](#)
34. [Марущак О. А. Функції держави: визначення поняття. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3\(65\). С. 17-21.](#)
35. [Москальчук Ю. Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 16. С. 19–23.](#)
36. [Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «джерела права». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2\(111\). С. 71-75.](#)
37. [Образцова В. В. Механізм стримувань та противаг у публічно-управлінських відносинах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20. С. 107–112.](#)

38. [Переш І. Є., Бариська Я. О. Теоретичні характеристики правомірної поведінки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право". 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 66–69.](#)
39. [Попова О. В. Нормотворчий процес та правозастосування : навчальний посібник. Київ : НУБіП України, 2022. 168 с.](#)
40. [Рябовол Л. Т. Громадянське суспільство як наукова категорія та предмет правових досліджень. Наукові записки. Серія: Право. 2020. № 9. С. 4-8.](#)
41. [Соколова І. О. Правова природа політичних режимів. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С.47-49.](#)
42. [Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 56-60.](#)
43. [Сердюк І. А. Реалізація норм права : питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 74-78.](#)
44. [Слинько Д. В. Юридичний процес : історія, теорія, практика : монографія. Харків : НТМТ, 2017. 415 с.](#)
45. [Соболь Є. Ю., Габелко В. О. Суспільний розвиток: співвідношення формаційного та цивілізаційного підходів. Наукові записки. Серія : Право. 2022. № 12. С. 4-9.](#)
46. [Стрибко Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості : загальнотеоретичний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 257–261.](#)
47. [Субота С. І. Особливості взаємодії громадянського суспільства та поліції в умовах демократичного режиму. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 41–44.](#)
48. [Тацій В. Я., Данильян О. Г. Правова культура та державотворчі процеси в сучасній Україні : проблеми взаємовпливу. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 38. С. 11–25.](#)
49. [Теорія держави і права в схемах та таблицях : навчальний посібник / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ : «Хай-Тек Прес», 2020. 296 с.](#)
50. [Теплюк М., Ющик О. Характеристика об'єкта як необхідна умова правового регулювання. Право України. 2022. № 12. С. 26-36.](#)
51. [Ткаля О., Шелудько А. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 274-279.](#)
52. [Томко В. Особливості діалектичного поєднання категорій "право" і "норма права". Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 137–141.](#)
53. [Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні : науково-практичний дискурс. Науковий вісник: Державне управління. 2022. № 2\(12\). С. 182-193.](#)
54. [Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 204 с.](#)
55. [Федіна Н. В. Генеза тлумачення норм права. Право і суспільство. 2018. № 1. С. 46–51.](#)

56. Флоря А. Р., Лісна І. С. Судовий прецедент у правовій системі США. Право та державне управління. 2017. № 4(29). Т. 1. С. 33–37.
57. Чукаєва В. О. До проблеми типології правової системи сучасної України. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 4. С. 20–24.
58. Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань гендерної рівності та їх упровадження в Україні (в умовах реформування державного управління). *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 153–165.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>.
2. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>.
4. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України. URL: <http://www.rainbow.gov.ua>.
6. Наукова бібліотека Харківського національного університету внутрішніх справ. URL: <https://lib.univd.edu.ua/>.
7. «WikiLegalAid» довідково-інформаційна платформа правових консультацій. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/>.
8. Онлайн курс «Права людини для держслужбовців». URL: <http://surl.li/jnoza>.